

Mondhatunk azonban akármit és vélhetünk mégannyi tévutat felidezni az amerikai pedagógiában, ha a közérdeklődést ilyen arányban ki tudja váltani, akkor nem lehet reménytelen a helyzet. Ott, ahol egy pedagógiai gondolatnak nem kell hosszú kálváriát járni; ott, ahol a nagyközönség is olvas pedagógiai irodalmat; ott, ahol egy évben 250 pedagógiai folyóirat jelenik meg; ott, ahol a lakoságnak az iskolába tett luxus a büszkesége, az, hogy olyan fürdője, színpadja, könyvtára és konyhája legyen az iskolának, amilyen sehol sincs; ott, ahol a városi iskolákban külön tudományosan képzett könyvtáros van; ott, ahol a tanítók és tanárok hatvan éves korukban is kurzusokra járnak, hogy az új pedagógiai áramlatoktól el ne maradjanak; ott, ahol a gyermekeket az iskolákban tehetségük szerint tanítják; ahol az iskolában a gyermekeket testileg is ápolják, a fogától kezdve a táplálkozásáig fizikumát és funkcióját gondozzák, ahol pszichológiai aberrációit az iskola melletti pszichológiai laboratórium állapítja meg és gyógyítja; ahol a középiskolai tanítás ingyenes, ahol az elemi iskolások 33%-a megy középiskolába; ott a nevelésügyet nem kell félteni.

(Szeged.)

Baranyai Erzsébet.

KULTURPOLITIKAI VEGYÉSZET.

*A Pesti Napló aug. 11. számából
vesszük át Klebelsberg Kunó
gróf alábbi cikkét.*

Ha régebbi, elhunyt költőt vagy író-t a nagyközönség már nem olvas, ha csak az iskolában, az irodalomtörténeti órán hall még róla s ha már csak a tudósok kutatásának anyaga, másodsor is, lelkileg is meghalt-e ő? Elvégezte-e vele szemben is az idő a maga kegyetlen, kivételt nem ismerő munkáját oly értelemben, hogy észrevétlenül törölte nagyjaink névsorából, hogy feltűnés nélkül kitette abból a pantheonból, ahova a maga korának jóakarata, lelkesedése, elnézése, kritikai tévedése vagy pártossága érdemtelenül bevezette? Ha egyéniségének és műveinek lényege, ha az, ami munkásságának kvintesszenciája volt, fölszívódott a nemzet vérébe, ha személye és működése, mint hatalmas kötőmb, beleépült a nemzet fejlődésének soha meg nem álló építkezésébe, akkor él annak ellenére is, hogy könyveit sűrűn nem forgatják többé.

Egyenesen iskolába való példa erre Kazinczy, pályája nélkül, melynek emlékezetét megírta, nincs reformkor, reformkor nélkül pedig nincs modern Magyarország. Írásait a mai társadalom sem olvassa, de szobra előtt a kalapot mégis le kell vennie minden jó magyar embernek. Nem főművével, a modern magyar nyelv kimunkálásában való szerepével akarom tételemet bizonyítani, bár nyilvánvaló, hogy hajlékony, kifejező, gazdag nyelv nélkül nem képzelhető mély nemzeti gondolkozás. Cikkemben azt szeretném megmutatni, meglátott-e olyan problémákat, melyek örök kérdései a magyar nemzetnek s a megoldásoknál voltak-e olyan szempontjai, melyek permanensek, állandóak ez országban.

Erre a kérdésre egy idézettel szeretnék válaszolni, melyet töredékben maradt költeményéből veszek. Kazinczy e versét Széchenyihez akarta intézni, ami természetes is, mert amit ő korában elvégzett az irodalomban, ugyanazt a megújító munkát fejtette ki Széchenyi a politika terén. A két rokon léleknek gyakorta találkoznia kellett, ilyen lelki találkozás ez a töredék is.

Ha téged, írja, egy rossz lópöcér leckére fogna, mert apró, de szép kancáid közé angol mént eresztesz s a szép magyar fajt, a csontost, szügyest, cingár szünyoggá korcsítod el; ha vádra kelne, hogy sok utazásid hideggé tették szivedet hazádhoz és amit a Canningek ködhonában s a még buktokban is víg franciák közt s túl a Pyreneék vad csúcsain, az akkor gazdag, most szegény spanyolnál s Rómában és Athénben s a nagyúr héttornyú városában megszerettél, mind azt magyarrá tenni vágysz; ha tán azt mondaná, hogy a lófuttatás is csak angломániád vak szüleménye; — ne lásd Londonban, Pesten nem teszed, erőnket fejtsd ki, nekünk példa nem kell, kerülni kell az olyat, nem követni, mert az egyébbé téssen, mint vagyunk. Ó valld meg azt, aposztrofálja Széchenyit, neheztelése méltó s tanácsa bölcs, csak az a tény: — hogy nagyon.

Azután Kazinczy versében magára tér, őt is régóta zaklatja a *nyelv-pöcér*, kit a külföld szerelme vétkes útra szédít. Azzal vádolja, hogy a magyart németté tenni igyekszik és franciává, rómaivá, göröggé és rontja a szép nyelvet, szabdalja szavainkat, teremti a szót, a régít új formába fűzi össze. Bírálói közül vannak, akik elismerik, hogy menni ugyan kell, de csak mint *láblován* az ember. Mások hosszúra nyúlt szakállal hirdetik, hogy Ázsiának boldog tája nyújt szép csillagot pályánkra, nem nyugat.

*

Kazinczy költeménye, amint mondtam, töredék maradt. Ő maga Széchenyi és Kazinczy irodalmi törekvéseinek párhuzamosságából nem vonta le, de a célzás oly nyilvánvaló, hogy mi magunk száz esztendő mulva is könnyen levonhatjuk. Szükségünk van nyugati példákra, impulzusokra, ösztönzésekre, korszellem és irányok átvételére, hogy helyes irányban és gyorsabb ütemben haladhassunk.

A nemzeti orientáció és a *haladás* nagy problémájánál nagyszerű meg-látása, magas szempontja volt Kazinczy-nak, hogy meg kell teremteni, fenn kell tartanunk a szellemi kapcsolatot a nyugattal.

Örök szempontja ez a magyar históriának. E tétel beigazolásánál lássuk legnagyobb reformereinket.

A legelső Szent István. Legnehezebb volt a munkája. Nemcsak honfoglaló magyarjainak kellett irtaniok az őserdőket, hogy legyen megművelni való föld elég, neki magának is a lelkekben az ősi vadság őserdeit kellett irtogatni, hogy helyet teremtsen a szellemi vetésnek. A dolog nem ment símán. Voltak Koppányok, akiket le kellett verni. A *nyugati szérum* adagolásában azonban kelletnél talán tovább ment a szent király, haldokolva idegent tett meg örökösévé, amivel aztán végzetes ellentállást korbácsolt fel. Az idegen Péter királyon a német császár katonai támogatása sem segíthetett, a nemzeti visszahatás, amely mozgalom kezdetben a pogányságba való visszaesést is jelentette, visszahozta a trónra Árpád vérét: Endre, majd Béla királyt. Az alapvető nagy mű elvégzetetett, csak hiba esett az adagolás körül és ez reakciót váltott ki.

A nyugati befolyás tág kapun özönlik be hozzánk, a két nagy Anjoukirály: Róbert Károly és Nagy Lajos alatt. Olasz szokások jönnek Nápolyból, olasz gondolkodás, fejlettebb politizálás és magasabb gazdasági törekvések. Nagy Lajos uralkodásának második felében lényében már teljesen

magyar. Az adagolás jó volt, nagyobb visszahatás nem igen jött, hacsak Zách Felicián dühöngését nem akarjuk erre a számlára könyvelni.

Hunyadi Mátyás, különösen mióta elvette az olasz asszonyt, a nápolyi Beatrixot, szellemileg egészen a humanizmus külföldi áramlatához csatlakozott. Kapcsolata a magyar néppel ugyan sohasem szakadt meg, de élete végén inkább Bécsben tartózkodott, amiből talán arra is lehet következtetni, hogy az akkori magyar felső rétegtől renesszánsz kultúrája révén elidegenedett. Hogy nem volt-e a nagy király lelki elidegenedésének része abban, hogy fiát, Korvin Jánost a nemzet urává fogadni nem akarta, ma már eldönteni nem lehet, kevés hozzá a történeti forrás, az adat.

Rendkívül erős volt az idegen behatás Mária Terézia korában. A királyné szeretett bennünket, bár fájdalmas olvasnunk, hogy miután életünket és vérünket felajánlottuk neki, egy helyen azt írja, hogy szerezzék neki vissza Sziléziát még azon az áron is, hogy minden magyarját fel kelljen áldozni. De ez II. Frigyes ellen a női szenvedély felülkerekedése volt. Az igazságos történetírás nem tagadhatja meg, hogy egészében jót akart nekünk, társadalmi, gazdasági és művelődési téren. Persze az idegen szérum adagolása olyan erős volt, hogy irodalmunk nemzetietlen korából, amely 1711-től 1772-ig tartott, a felerész az ő uralkodására esik. Amint ezt az ébredés korában mondani szokták, akkor fajult el a magyar.

Széchenyit is külföldieskedéssel, angomániával vádolták, amint azt Kazinczy verse is mutatja. De az adagolás olyan szerencsés volt, hogy Széchenyi külföldi impulzusokkal korbácsolta fel az 1823-tól 1848-ig eltelt reformkor hatalmas nemzeti megmozdulását. A szabadságharc leveretése után Bachék is azzal dicsekedtek, hogy a magyar vadság és műveletlenség közé idehozták a nyugati fejlődést. Ezt bizonygatták a *Rückblick* című félhivatalos füzettel is, amelyre Széchenyi az ő *Blick*-jében olyan kegyetlen cáfolatot adott. Széchenyi problémájának is az a lényege, hogyha hozott is ide az osztrák önkényuralom mindenféle kultúrát, az nem nekünk való volt és rajtunk igazán segíteni nem tudott.

A kiegyezés korában Eötvös és Trefort, a két alapvető kultuszminiszter nagy öntudatossággal adagolta azt a nyugati szellemet, amely a magyar eredetiséget el nem nyomva a kilencvenes évek fellendüléséhez vezetett.

A probléma Szent Istvántól, Kazinczyn és Széchenyin át mind a mai napig állandóan az volt, hogy a magyar őseredeti és a *nyugati kultúrbeolvasztást* okos arányban kell keverni. Ha elzárkózunk a nyugati befolyás elől, nyomban maradian pang az ország, de ha az idegen szérumot kelleténél erősebben adagoljuk, akkor a nemzet kettészakad; egyik rész elválik a fajilag sajátostól és idegenné fajul el, egy másik rész pedig feltámad a haladás ellen, mert idegenből jön. Mária Terézia alatt inkább idegenné fajzottunk el, a Bach-korszakban pedig inkább dacosan elzárkóztunk a ránkeröszakolt idegen befolyás elől, mert mind a két esetben rossz volt az adagolás.

*

Ma, mikor az élet méretei hihetetlenül megnöttek, elenyésszik az egyes ember. Ma nem agitációra, hanem intézményekre van szükség, melyek nagyobb számmal és nagyobb állandósággal dolgoznak. Ennek a gondolatnak jegyében születtek meg a külföldi *Collegium Hungaricumok*, állandó intézmények, melyek a világ nagy kultúr-metropolisáiban nagyszámmal fogadnak be magyar ifjakat. Céljuk az, hogy keretükben az ösztöndíjasok egyfelől teleszívják magukat a

legmodernebb nyugati műveltséggel, másfelől a vezetők ébrentartsák azt a tudatot, hogy a tanulásnak Berlinben és Rómában, Bécsben és Párizsban egy végső célja van: a magyar gondolatnak a tudás erejével való szolgálata. Ha ösztöndíjasaink hónapos szobákban szóródnának szét, idegen kultúrát akkor is kapnának, de hiányoznék a *Collegium Hungaricumok* vezetőjének az a munkája, amely az ifjak lelkében mindent koncentrikusan a nagy nemzeti célra állít be. Az idegen befolyásnak a sajátosan nemzetit elmosó, elhomályosító erejét azzal is igyekszünk ellensúlyozni, hogy nem akarunk többé egyetlen művelődés egyoldalú befolyása alá jutni, ellenkezőleg ösztöndíjasainkat szétszórjuk az egész világon.

E cikk megírásához is az adta az ötletet nekem, hogy tegnap egy belátásos barátom ösztöndíj-akciónkról szólva, éppen azt emelte ki, hogy Athénbe és Rómába, Bécsbe és Berlinbe, Párizsba és Genfbe, Cambridgebe és Aberdeenbe, Londonba és az Egyesült Államokba, mindenhová, mindenhová, ahol igazán tanulni lehet, most már mennek a magyar ifjak. A korábbi nagy kultúráramlatok meglehetősen egyoldalúak voltak, különösen az, amely Mária Terézia és a Bach-korszak idején tört be ide, egyoldalúan Ausztriából jött. Éppen ezért nagyobb is volt az őseredeti elmosódásának a veszedelme.

Hogy most jó-e az adagolás, az majd tíz-tizenöt év múlva válik el. De amennyire az emberi előrelátás a jelen és a jövő ködében elhat, fürkészve figyeljük, hogy a magyar őseredeti s a külföldi kultúrbehatást olyan arányban keverjük, hogy a *kultúrpolitikai vegyész* révén olyan új nemzedéket, olyan új intelligenciát neveljünk, mely a hazát éppen annyira szereti, mint a régi, de amelynek akaratereje és szaktudása már nagyobb.

Ezt a következtetést kell levonni Kazinczynak Széchenyihez intézett töredékes költeményéből, amelyből ma már nyilvánvaló, hogy Széchenyi jól adagolt, Kazinczy ellenben a külföldi elemekből talán kelletnél többet vett.